

STORYTELLING ASOSIDA INGLIZ TILIDA OG‘ZAKI NUTQ KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

NURALIYEVA MAHLIYO ULUG‘BEK QIZI

Annotatsiya. Mazkur tezisda ingliz tilida og‘zaki nutq ko‘nikmalarini storytelling, ya’ni hikoyalash asosida rivojlantirish metodikasi yoritiladi. Ilmiy-metodik adabiyotlar tahlili asosida hikoyani tushunishdan mustaqil og‘zaki bayonga o‘tishni ta’minlaydigan mashqlar ketma-ketligi taklif etiladi. Hikoya tanlash, tayanch vositalardan foydalanish, juftlikda qayta hikoyalash, mazmunni o‘zgartirib bayon qilish va mezonlar asosida baholash masalalari ko‘rib chiqiladi. A2–B1 darajadagi o‘rganuvchilar uchun dars namunasi hamda nutqiy o‘sishni kuzatish tartibi ishlab chiqiladi. Storytellingning metodik qiymati o‘quvchiga tushunarli mazmun, yetarli gapirish vaqti va aniq qayta aloqa yaratish bilan bog‘liq ekani asoslanadi.

Kalit so‘zlar: storytelling, hikoyalash, og‘zaki nutq, ingliz tili, nutq ravonligi, qayta hikoyalash, kommunikativ yondashuv, shakllantiruvchi baholash.

Kirish. Ingliz tilini o‘rganuvchi alohida so‘z va grammatik shakllarni bilgan holda ham voqeani izchil bayon qilishda qiynalishi mumkin. Og‘zaki nutq uchun nimani aytish, fikrlarni qanday bog‘lash va tinglovchining savoliga qanday javob berishni birgalikda mashq qilish zarur. Storytelling shu vazifalarni mazmunli voqea atrofida birlashtirish imkonini beradi. Bunda asosiy metodik masala o‘quvchini tayyor matnni takrorlashdan o‘z fikrini mustaqil ifodalashga olib boradigan topshiriqlar tizimini yaratishdir.

Tezisning maqsadi hikoyalashga asoslangan mashg‘ulotni rejalashtirish va uning natijasini baholash uchun izchil metodik tartib taklif etishdan iborat. Ishda mahalliy o‘quv qo‘llanma, xalqaro metodik manbalar va ochiq ilmiy maqolalar

qiyosiy tahlil qilindi. Ushbu ish nazariy-metodik xususiyatga ega; unda ishlab chiqilgan dars modeli tajriba natijasi sifatida taqdim etilmaydi. Amaliy tavsiyalar asosan A2–B1 darajadagi o'rganuvchilarga mo'ljallangan bo'lib, ularni yosh va mavjud nutqiy tayyorgarlikka qarab moslashtirish nazarda tutiladi.

Storytelling deganda qahramon, voqea sodir bo'ladigan vaziyat, muammo va yechimni o'zaro bog'lab og'zaki bayon etish tushuniladi. Uning doirasida eshitilgan hikoyani qayta aytish, rasmlar asosida voqea yaratish yoki shaxsiy tajribani hikoyalash mumkin. Mazkur metodikada og'zaki bayonning tinglovchiga qaratilganligi asosiy shart sifatida olinadi. Tinglovchi voqea ketma-ketligini aniqlasa, tushunmagan joyini so'rasa va yakunni muhokama qilsa, hikoyalash muloqot vazifasini bajaradi.

G. Sh. Tajibayev ingliz tilini kommunikativ yondashuv asosida o'qitishda kommunikativ kompetensiyani maqsad sifatida belgilash hamda nutq faoliyati turlarini o'zaro bog'liq holda rivojlantirish zarurligini yoritadi [1, 146–147]. Ushbu qarashdan kelib chiqib, hikoya bilan ishlashni tinglash, mazmunni tushunish va og'zaki javob berishning bog'langan jarayoni sifatida tashkil etish mumkin. Mahalliy ta'lim sharoitida tanish mavzu va sodda nutqiy vaziyatdan boshlash o'quvchining mavjud bilimini faollashtirish uchun qulay metodik yechim bo'ladi.

G. Ellis va J. Brewster hikoyalar asosidagi gapirish mashqlarini o'qituvchi boshqaradigan sodda faoliyatdan erkinroq muloqotga tomon rivojlantirishni tavsiya etadilar. Qo'llanmada hikoyalashga qo'shilish, rollarni taqsimlab qayta aytish va savol-javob kabi faoliyatlarni keltirilgan [2, 36–37]. Bu tavsiyalarning mazkur tezis uchun ahamiyati o'quvchi ishtirokini bosqichma-bosqich kengaytirishdadir. Dastlab berilgan yordam keyingi urinishlarda kamaytirilib, bayon qilish mas'uliyati o'rganuvchiga o'tkaziladi.

Ogʻzaki nutqning kutiladigan natijasini belgilashda CEFR tavsiflaridan foydalanish mumkin. Unda A2 darajasi uchun voqeani sodda bandlar ketma-ketligida aytish, B1 uchun esa tanish mazmundagi hikoyani nisbatan ravon va izchil bayon qilish koʻrsatiladi [3, 62–63]. Shunga muvofiq, bir xil hikoya asosida turlicha vazifa berish taklif etiladi: A2 oʻrganuvchi asosiy voqealarni bogʻlaydi, B1 oʻrganuvchi esa qahramonning qarorini izohlaydi va voqeaga munosabat bildiradi. Mazkur topshiriqlar daraja tavsiflarining dars uchun moslashtirilgan talqinidir.

J. Santos va M. Ramírez-Ávila 24 nafar oʻquvchi ishtirok etgan tadqiqotda 4/3/2 texnikasi va oʻzini baholashning birgalikdagi taʼsirini tekshirganlar. Tajriba guruhida nutq ravonligi boʻyicha nazorat guruhiga nisbatan yaxshiroq natija qayd etilgan. Texnika bir mazmunni ketma-ket toʻrt, uch va ikki daqiqada bayon qilishga asoslanadi [4, 1–3]. Biroq bu natija aynan storytellingning mustaqil taʼsirini isbotlamaydi; u takroriy ogʻzaki mashq va qayta aloqani hikoyalash darsiga qoʻshish uchun metodik asos boʻlib xizmat qiladi.

A. A. Alruwili va H.-E. A. Elsayy hikoyalarga asoslangan darsdan tashqari topshiriqlarni 20 nafar universitet talabasi bilan oʻrganganlar. Ishda talaffuz, lugʻat, grammatika va ravonlik koʻrsatkichlari baholangan, mashgʻulotlardan keyin ijobiy oʻzgarishlar qayd etilgan [5, 254, 258]. Nazorat guruhining yoʻqligi va ishtirokchilar sonining kamligi sababli bu xulosani barcha yoshdagi oʻrganuvchilarga bir xil tatbiq etish mumkin emas. Maktab sharoitida qoʻllash uchun topshiriqlarning murakkabligi va dars vaqti alohida moslashtirilishi lozim.

Manbalar tahlilidan kelib chiqib, hikoyalash mashgʻulotini tayyorlov, mazmunni anglash, tayanchli bayon, mustaqil bayon va qayta aloqa bosqichlarida tashkil etish taklif qilinadi. Har bir bosqich keyingisi uchun zarur natijani yaratadi: oʻquvchi avval voqeani tushunadi, soʻng uni tartiblaydi, keyin

o'z so'zlari bilan yetkazadi. Ushbu tartibda hikoyaning badiiy murakkabligidan ko'ra, o'quvchining tushunarli fikr bildirish imkoniyati ustuvor hisoblanadi.

Hikoya tanlashda darsning yakuniy nutqiy vazifasi oldindan belgilanadi. Masalan, maqsad voqealar ketma-ketligini ifodalash bo'lsa, qahramonlari kam va harakatlari aniq hikoya tanlanadi. Sababni tushuntirish mashq qilinsa, qahramon qaror qabul qiladigan vaziyat beriladi. Tavsiya etilayotgan boshlang'ich mashg'ulot uchun 100–150 so'zli matn, bitta asosiy muammo va tushunarli yechim yetarli bo'lishi mumkin. Bu hajm qat'iy norma emas, balki guruh imkoniyatiga qarab o'zgartiriladigan amaliy mo'ljaldir.

Tayyorlovda hikoyani anglash uchun zarur bo'lgan besh-olti birlik ajratiladi. Masalan, yo'qolgan buyum haqidagi voqea uchun “lose”, “look for”, “find”, “return” birliklari harakat yoki sodda vaziyat orqali tushuntiriladi. O'quvchidan har bir yangi so'zni yod olishni talab qilish o'rniga, ularning qaysi biri voqeani bayon etishda kerak bo'lishi ko'rsatiladi. Shu paytda “first”, “then”, “because”, “finally” kabi bog'lovchi vositalar uchun qisqa tayanch ham beriladi.

Mazmunni anglash bosqichida o'qituvchi hikoyani ifodali, biroq tabiiy sur'atda aytadi. Birinchi tinglashdan so'ng o'quvchilar qahramon va asosiy muammoni aniqlaydilar. Ikkinchi tinglashda voqealar ketma-ketligi hamda yechim tekshiriladi. Taklif etilayotgan vazifada tinglovchi to'rtta rasmni tartibga keltiradi va har biriga bir tayanch so'z yozadi. To'liq gaplarni ko'chirib olishga ehtiyoj bo'lmaydi; keyingi og'zaki bayon uchun ixcham mazmuniy reja hosil qilinadi.

Tayanchli bayonda juftlikdagi birinchi o'quvchi rasmlar yordamida hikoyani aytadi, ikkinchisi esa yetishmagan tafsilot yuzasidan bitta savol beradi. So'ng rollar almashadi. Tinglovchiga “muammo nimada edi?” va “u qanday hal bo'ldi?” savollariga javob topish vazifasi beriladi. Bu tartibda har ikki ishtirokchining ishi kuzatiladi. O'qituvchi butun hikoyani o'quvchi o'rniga tuzib

bermasdan, kerak bo'lsa, keyingi rasmni ko'rsatish yoki qisqa savol bilan yordam beradi.

Mustaqil bayon bosqichida hikoyaning bir sharti o'zgartiriladi. Qahramon buyumni boshqa joydan topishi, yordam so'rashi yoki oldingi qarorini qayta ko'rib chiqishi mumkin. O'quvchi yangi yakunni ikki-uch gap bilan asoslaydi. Bunday topshiriq tayyor matnni eslab qolish bilan mustaqil nutq o'rtasidagi farqni ko'rsatishga xizmat qiladi. Bayon butun sinf oldida bajarilishi shart emas: avval yangi sherikka aytish, keyin qisqa taqdimot qilish tartibi qo'llanadi.

Metodik model uchun "The lost library card" nomli quyidagi qisqa hikoya taklif etiladi: "On Monday, Malika went to the school library to borrow a book. At the door, she could not find her library card. She looked in her bag, but it was not there. Her friend Aziz asked where she had used it last. Malika remembered putting it inside her English notebook. They went back to the classroom together. The notebook was on her desk, and the card was between its pages. Malika thanked Aziz and returned to the library. This time, she put the card in a small pocket in her bag."

Ushbu mualliflik o'quv hikoyasida vaziyat, muammo, izlanish va yechim alohida ajralib turadi. A2 darajadagi o'quvchiga "Malika wanted...", "She could not...", "Her friend...", "Finally..." boshlanmalari beriladi. B1 darajasida esa "Why did Aziz ask that question?" yoki "What could Malika do if the card was not in the notebook?" savollari qo'llanadi. Javobning asl matndagi gaplar bilan bir xil bo'lishi talab etilmaydi; voqeani tushunarli yetkazish va javobni asoslash baholanadi.

Mazkur hikoya bilan 45 daqiqalik mashg'ulot quyidagicha rejalashtirilishi mumkin: dastlabki 5 daqiqa muammoli vaziyat va lug'atga, keyingi 7 daqiqa ikki marta tinglash hamda tushunishni tekshirishga ajratiladi. 5 daqiqada rasmlar tartiblanib, tayanch reja tuziladi. Juftlikdagi navbatma-navbat bayon 10 daqiqa, voqeani o'zgartirib mustaqil hikoyalash 10 daqiqa davom etadi. Qolgan 8

daqiqada fikr bildirish, asosiy xatolarni muhokama qilish va qisqa yakuniy bayon bajariladi. Vaqt taqsimoti sinfdagi o'quvchilar soniga moslashtiriladi.

Takroriy mashqda barcha o'quvchilarga bir xil tezlik talabini qo'yish maqsadga muvofiq emas. Tavsiya etilayotgan darsda dastlab hikoya bir xil vaqt ichida ikki marta, har safar boshqa tinglovchiga aytiladi. O'quvchi mazmunni yetarli darajada o'zlashtirgach, vaqtni qisqartirish sinab ko'riladi. Agar vaqt bosimi voqealarning tushib qolishiga olib kelsa, keyingi urinishda muddat saqlanadi. Mashqning maqsadi mazmunni tushunarli yetkazish qobiliyatini rivojlantirish sifatida belgilanadi.

Xatolar ustida ishlashda o'qituvchi nutqning qaysi jihatiga e'tibor berilayotganini aniqlashtiradi. Ravon bayon paytida ma'noga jiddiy xalal bermaydigan xatolar qayd etilib, keyin muhokama qilinadi. Masalan, "She go back" shakli uchrasa, mashq tugagach, voqea o'tgan zamonda sodir bo'lganiga e'tibor qaratiladi va "She went back" namunasi tuziladi. Keyingi bayonda aynan shu shakldan foydalanish so'raladi. Shunday qilib, tuzatish o'quvchining keyingi nutqiy harakati bilan bog'lanadi.

Shakllantiruvchi baholash uchun beshta mezon taklif etiladi: mazmunning tushunarliliigi, voqealar izchilligi, nutq davomiyligi, til vositalaridan foydalanish va tinglovchi bilan muloqot. Har bir mezon 0–2 ball oralig'ida baholanadi: 0 ball vazifa bajarilmaganda yoki mazmun anglashilmaganda, 1 ball qisman va yordam bilan bajarilganda, 2 ball mustaqil hamda tushunarli bajarilganda qo'yiladi. O'n ballik yig'indi sinf ichidagi o'sishni kuzatishga xizmat qiladi; u CEFR darajasini rasman tasdiqlovchi baho sifatida talqin etilmaydi.

Bahoning tushunarli bo'lishi uchun mezonlar topshiriqdan oldin misol bilan ochib beriladi. Izchillik bo'yicha o'quvchi muammodan yechimga o'tishni saqlashi kerak; muloqot bo'yicha esa kamida bitta aniqlashtiruvchi savolni tushunib javob berishi kuzatiladi. Yakunda har bir o'quvchi o'z bayonidagi bitta muvaffaqiyat va keyingi urinishda o'zgartiradigan bitta jihatni aytadi. Tengdosh

fikri ham aniq bo'lishi lozim: "yaxshi gapirding" o'rniga "yakunni tushundim, lekin voqea qayerda bo'lganini bilmadim" kabi mulohaza beriladi.

Nutq davomiyligini baholashda har bir tanaffusni kamchilik deb hisoblashdan saqlanish zarur. Hikoyadagi muhim voqea oldidan qilingan mazmunli pauza bilan so'z topolmaslik sababli to'xtash farqlanadi. Tavsiya etilayotgan kuzatuv varag'ida o'qituvchi o'quvchining gapni tugata olishi, fikrni davom ettirishi va tinglovchiga tushunarli bayon yaratishini qayd etadi. Talaffuzdagi farq ma'noni anglashga xalaqit bermasa, u butun nutqni past baholash uchun asos bo'lmasligi kerak. Masalan, qahramonning ismi biroz boshqacha aytilgan bo'lsa ham, uning harakati tushunarli qolishi mumkin. Aksincha, o'tgan voqea bilan hozirgi holat aralashib ketsa, tinglovchining tushunishi tekshiriladi. Bunday yondashuv baholashni mayda xatolar sonidan ko'ra topshiriqning kommunikativ natijasi bilan bog'laydi.

Metodikaning amaliy natijasini tekshirish uchun dastlabki va yakuniy bayonlarda bir xil baholash sharoiti yaratiladi. Tayyorgarlik vaqti, tayanch vositalar miqdori va hikoya murakkabligi taqqoslanadigan bo'lishi zarur. Yakuniy vazifada avval mashq qilingan matnning aynan o'zi berilsa, xotira ta'sirini nutqiy o'sishdan ajratish qiyinlashadi. Shu sababli yangi, lekin o'xshash murakkablikdagi hikoya qo'llash taklif etiladi. Natijalarni imkon qadar ikki baholovchi bir xil mezonlar asosida ko'rib chiqishi foydali.

Kuzatuv natijasiga qarab keyingi topshiriq o'zgartiriladi. Agar o'quvchi so'zlarni bilsa-yu, voqeani tartiblay olmasa, unga qo'shimcha lug'atdan ko'ra rasmlarni izchil joylashtirish mashqi kerak bo'ladi. Voqeani to'g'ri bayon qilib, savolga javob berishda qiynalsa, juftlikdagi aniqlashtiruvchi savollarga vaqt ajratiladi. Gaplari tushunarli, ammo bir xil bog'lovchi takrorlansa, navbatdagi darsda sabab va natijani ifodalovchi vositalar kiritiladi. O'qituvchi har bir o'quvchi uchun bir vaqtning o'zida bitta ustuvor vazifani belgilashi mumkin. Bu kuzatuvni amaliy rejalashtirishga bog'laydi hamda avvalgi topshiriqni

maqsadsiz takrorlashning oldini oladi. Keyingi hikoyada aynan tanlangan jihat qayta kuzatilib, oldingi bayon bilan solishtiriladi.

Guruhdagi tafovutlarni hisobga olish uchun yordam miqdori o'zgartiriladi. Qiynalayotgan o'quvchiga rasm va gap boshlanmasi, tayyorroq o'quvchiga faqat tayanch so'zlar beriladi. Kuchliroq o'rganuvchi qahramon nomidan hikoyalashi yoki voqeaga boshqa yakun yaratishi mumkin. Telefon mavjud bo'lsa, qisqa audioyozuv o'z nutqini tinglash uchun ishlatiladi; texnik imkoniyat bo'lmasa, o'sha vazifa juftlikda bajariladi. O'quvchining natijasi yozuv yoki video bezagiga qarab emas, og'zaki bayon sifatiga ko'ra baholanadi.

Xulosa. Storytelling asosida og'zaki nutqni rivojlantirish uchun hikoya tanlash, tinglab tushunish, tayanchli mashq va mustaqil bayon o'rtasidagi bog'lanish aniq rejalashtirilishi zarur. Taklif etilgan metodikada tinglovchining savoli, vaziyatni o'zgartirib hikoyalash va keyingi urinishga yo'naltirilgan qayta aloqa markaziy o'rin tutadi. Uning amaliy qiymati o'qituvchiga har bir o'quvchining gapirishini tashkil etish va qaysi jihat rivojlanayotganini kuzatish imkonini berishidadir. Metodikaning samaradorligi mahalliy guruhlarda taqqoslanadigan topshiriqlar va ochiq baholash mezonlari asosida tekshirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] Tajibayev G. Sh. Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish: o'quv qo'llanma. Namangan, 2019. 146–147-b. Elektron nusxa.

[2] Ellis G., Brewster J. Tell it Again! The Storytelling Handbook for Primary English Language Teachers. British Council, 2014. P. 36–37. Elektron nusxa.

[3] Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. P. 62–63. Elektron nusxa.

[4] Santos J., Ramírez-Ávila M. Improving Speaking Fluency Through 4/3/2 Technique and Self-Assessment // TESL-EJ. 2022. Vol. 26, No. 2. P. 1–14. [DOI: 10.55593/ej.26102a1](https://doi.org/10.55593/ej.26102a1).

[5] Alruwili A. A., Elsayy H.-E. A. Story-Based Extracurricular Tasks for Improving EFL Learners' Speaking Skills // Eurasian Journal of Applied Linguistics. 2024. Vol. 10, No. 1. P. 254–268. [DOI: 10.32601/ejal.10122](https://doi.org/10.32601/ejal.10122).

Elektron manbalarga murojaat sanasi: 09.10.2026.